

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Ключовими моментами забезпечення соціальної спрямованості бюджетної політики є комплексна реформа соціальної сфери, що передбачає, по-перше, взаємопов'язані зміни управління соціально-культурними галузями з істотним збільшенням обсягів фінансування, які мають бути синхронними в методологічному і в хронологічному аспектах; і, по-друге, перенесення акцентів політики доходів із соціального захисту непрацездатних верств суспільства на працююче населення.

На цьому наголошувалося у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України до 2015 р., на цьому робив акцент у своїй програмній доповіді на квітневій конференції Президент України.

Не можна надалі зводити увесь соціальний захист лише до соціального захисту непрацездатних верств населення. У такому разі частину ВВП слід проводити через бюджет, що провокуватиме його соціальне перенавантаження.

Для цього необхідно:

- по-перше, розробити концепцію реформи та відповідних механізмів її реалізації, зокрема, із запровадженням пілотних проектів в усіх галузях: освіті, охороні здоров'я, культурі і т.п.

- по-друге, розробити та затвердити в повному обсязі систему державних соціальних стандартів відповідно до закону України про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії. За останніми даними ці стандарти знаходяться в процесі розробки, а вже розроблені – просто переписані зі стандартів радянських часів.

- по-третє, забезпечити випереджаюче, порівняно з ВВП, зростання заробітної плати та поступове підвищення всіх мінімальних стандартів, але зростання мінімальної заробітної плати має випереджати темпи зростання інших мінімальних стандартів кожного періоду часу. Мінімальна зарплата має бути вище за мінімальну пенсію, мінімальні допомоги.

Слід домогтися того, щоби прожитковий мінімум встановлювався в межах закону про бюджет.

Бажано запровадити моніторинг соціальної спрямованості бюджетної політики на основі розроблених критеріїв та індикаторів, причому цей моніторинг потрібно публікувати з поясненнями, з аналітичними записками.

Варто підкреслити, що соціальна спрямованість бюджетної політики визначається не стільки сумами, які виділяються на фінансування соціальної сфери, скільки тим, куди ці суми спрямовуються. Скільки б в соціальну сферу не вкладати грошей, вона всі їх використає. Наприклад, на освіту можна спрямовувати скільки завгодно коштів, але якщо за рахунок цих коштів буде фінансуватися лише елітна освіта, або якщо кошти, які виділяються з бюджету на охорону здоров'я, витратити на підтримку елітних медичних закладів, якщо і надалі в селі утримуватимуться

школи, в яких навчається 5 дітей, то про яку ефективність і соціальну спрямованість бюджетної політики може вестися мова.

Суми, які витрачаються на фінансування, відіграють роль лише допоміжних індикаторів. Витрачається недостатньо коштів на соціальну сферу, але якщо вони витрачатимуться без зміни системи управління соціальною сферою, будь-яке сумління буде марним. Кошти витрачаються не на фундаментальну науку, а переважно на освіту, охорону здоров'я і соціальний захист. Кожна послуга коштує певну суму грошей, і якщо лікарняні послуги коштують не стільки, скільки бюджет на них виділяє, то решту хтось має доплачувати. Або плата здійснюється прозоро і офіційно, або непрозоро і невідомо за якими тарифами. Це робить держава або страхова компанія чи населення, або це робиться в тіньовому секторі. Виділяються кошти на соціальну сферу у такому обсязі, як того вона потребує, але кошти надходять безсистемно і нерівномірно.

Один з фундаторів соціальної економіки Кейнс в своїй роботі "Кінець політики невтручання держави в економіку"...підкреслював: "Важливо, щоби уряд не робив те, чим уже займаються приватні особи, немає різниці чи трохи краще, чи трохи гірше уряду це вдається, держава має братися за те, чого на цей час не робить ніхто інший". Це означає, що держава не повинна сама надавати всі соціальні послуги. Її завданням є фінансування і контроль за якістю. Відповідно лівову частку надання соціальних послуг можна передати до приватного сектора, розміщуючи державне замовлення і фінансування.

Відповідно до цього посилки у сфері освіти необхідно зробити цілий ряд послідовних кроків. Високопрофесійна підготовка населення є пріоритетом державної соціальної політики будь-якої держави. Стратегія соціально-економічного розвитку України передбачає істотне підвищення якості освітнього потенціалу її населення.

Якщо держава зацікавлена в інвестиціях, то має забезпечити кваліфіковану робочу силу, інакше інвестиції не надійдуть. Але якщо інвестицій не буде і зарплата буде низькою, то ця кваліфікована робоча сила поїде за кордон, і ми зі свого бюджету, зі своїх податків будемо фінансувати економіку інших країн. Результати аналізу соціальної стратифікації населення економічно розвинутих країн свідчать про те, що найвищий рівень освіти і кваліфікації є нині основним чинником конкурентоспроможності на ринку праці та високих заробітків з метою входження до середнього класу та еліти суспільства.

Існує чітка взаємозалежність доходів від рівня освіти: чим вище рівень освіти, тим вище рівень доходів як сукупних, так і грошових. В Україні, яка характеризується високими показниками насичення ринку праці кваліфікованими кадрами, перевага надається лише вищій освіті. Частина фахівців з вищою освітою працюють не за спеціальністю, а саме 70 % осіб з вищою освітою – в галузі фізико-математичних наук, 46 % – в галузі біології та медицини, 76 % – у галузі прикладної техніки і т.п. Значна частина випускників не може знайти роботу за спеціальністю і звертається до центрів зайнятості. Необхідно розробити довгостроковий про-

гноз потреби економіки в робочій силі за професіями. І тільки відповідно до цього прогнозу слід здійснювати державне замовлення на підготовку фахівців.

Структура бюджетних витрат на державну освіту показує, що лівова її частка спрямовується на фінансування середньої і вищої освіти (відповідно 46 і 32 %). Перерозподіл хоча б частини цих коштів може дати значний ефект.

Тому вважаю за необхідне:

- відмовитися від бюджетного утримування вищих навчальних закладів і перейти на фінансування їх за принципом державного замовлення. Це звільнить державу від таких функцій: кадрової політики, утримування будівель, водопостачання, опалення і т.п. Цим буде займатися приватний власник. Вища освіта є надзвичайно рентабельною галуззю економіки. Керівництво вищих навчальних закладів погоджується на певну зміну умов діяльності, але з гарантуванням державного замовлення, вирішенням проблеми пенсій, статусу вищих навчальних закладів. Держава має залишити за собою контроль за фінансуванням державного замовлення найнеобхідніших професій;

- заклади професійно-технічної освіти та бюджетні кошти на їх утримання доцільно передати у розпорядження Міністерства праці;

- установи загальної освіти слід залишити в державному секторі. Якщо вищі навчальні заклади можуть бути нерівномірно розташовані територіально, то середні і початкові заклади навчання мають бути розміщені рівномірно по території України. Приватний власник може бути не зацікавлений створювати середню школу там, де обмежений попит в цих послугах. Держава має фінансувати надання послуг середній школі. Необхідно перейти до розрахунку трансфертів в частині освіти з використанням мінімальних стандартів вартості підготовки одного учня середньої і початкової школи;

- необхідно здійснити підпорядкування мережі початкових та середніх шкіл. Ні голова сільради, ні фахівці району не зацікавлені в закритті школи, оскільки це означає виділення коштів на перевезення дітей, тому тут постає питання економічної зацікавленості;

- фінансування фундаментальної науки має здійснюватися за двома напрямками: наданням цільових грантів на наукові дослідження та виділенням коштів на виконання завдань за встановленою тематикою;

- без зростання заробітної плати в бюджетній сфері не можна вплинути на приватного власника. Необхідно провести реформу в соціальній сфері, що істотно скоротить у ній кількість працюючих;

- встановлення нормальних міжпосадових співвідношень у сфері охорони здоров'я;

- поступовий перехід до монетаризації системи пільг, тобто виплати їх у грошовому вимірі. Йдеться про вдосконалення методики визначення сукупного доходу, яка поки що не відповідає вимогам і не забезпечує гідний рівень життя домогосподарств;

-
- зміна системи управління і фінансування соціальної сфери як важливий напрямок державної бюджетної політики. Систематична роз'яснювальна робота серед населення цілей і методів, зазначених конституційних змін;
 - зміна соціальних пріоритетів потребує формування підтримки як політичних сил, так і населення.